

קול צופיך

מרון הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ויחי - תשס"ג - מאת מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

להתנגקם בכס ולמכור אתכם לעבדים, יצאו מכם עשרה מלכים ! אמר זאת בדרך בדיחותא).
הקב"ה יודע לשלם טובה תחת טובה, ורעה כנגד רעה, לתת לכל איש ואיש כמעשיו וכפרי מעלליו. ואין לאדם לעשות חשבון עם אדם שעושה לו רעה.

ויחן את פני העיר

בין הדברים שנאמר על יעקב אבינו כתוב שבא לשכם "ויחן את פני העיר", ולא נכנס לעיר, ומדוע ? אומר רש"י: ערב שבת היה ולא רצה להכנס למקום שספק אם יש בו עירוב תחומין או לא.

וכבר יעקב אבינו אמר אם רוצים לנצח את שכם, יש לדעת שלא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות. ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. כבר בכניסה לעיר צריכים לשמור שבת וכדו' (עיין רש"י בראשית ל"ג פסוק י"ח).

לסוסתי ברכבי פרעה

כתוב "לסוסתי ברכבי פרעה דימיתך רעייתך" (שיר השירים). ולכאורה זה בזיון להשוות אדם לסוס?

ומבואר במדרש רבה: שבזמן שעם ישראל היו על שפת הים, נחלקו לד' כיתות, הללו אומרים נלחם, והלו אומרים נחזור ומצרים וכו'. אמר הקב"ה למשה רבנו אמור להם: ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, תתפללו בשקט, שלא ישמע המקטרג, וה' יציל אתכם. וזהו שנאמר לסוסתי ברכבי פרעה דימיתך – מלשון דומי, שקט, תתפללו לה' והוא ישמע תפילותיכם (עיין מדרש שי"ר פרק א' אות מ"ט).

האבות קיימו את כל התורה כולה

כפי שראינו לעיל, יעקב אבינו כבר שמר הלכות תחומין. רחל אמנו נפטרה בכניסה לארץ, כדי שעם ישראל בגלות יעברו ויתפללו על קברה, והיא תעמוד ותתפלל לפני בורא עולם, ויאמר לה "מנעי קולך מבכ"י וכו'.

דין שברי כלים

הגמרא בשבת אומרת (קכ"ד ע"ב): "כל הכלים הניטלין בשבת, שבריהם ניטלין עמהם, ובלבד שיהו עושים מעין מלאכה".

כלומר, אם כלי חרס נפל ונשבר בשבת, דין שבריו: מוקצה, ואסור לטלטלם. אך אם ניתן לעשות בהם איזה שימוש, כגון: להניח בהם שמן או מים - מותר לטלטלם.

כלי זכוכית שנשפל ונשבר בשבת - מותר לטאטא את השברים, להניחם בכף אשפה, ולזרוקם לאשפה, מפני הסכנה שלא יזוקו בהם. אבל רצוי להניח בתוך הכף אשפה דבר שניתן לטלטל, כגון קליפת תפוח זהב, ואגב זה לטלטל את השברים (עיין במש"ב סי' ש"ח סעי' ו' ס"ק כ"ט ל', ובסעי' י"ח שם, ובכ"ח שם ס"ק ס"ה). ועיין בשי"י סעי' ח' והחוננים עליו).

כלים חד פעמיים

הגמרא אומרת (שבת קכ"ד ע"ב וקכ"ה ע"א) "אלא מעתה זרק ליה לגלימיה ה"נ דאסור. אלא אמר רב פפא: אם זרקה מבעוד יום לאשפה אסורה".

לעיתים אדם זורק את גלימתו או חולצתו שְׁבָלוּ לפח אשפה. נשאלת השאלה, האם הוא רשאי ביום שבת לשוב ולקחתם ? אמר רב פפא: אם זרקם מבעוד יום – אסור לשוב ולקחתם.

ובדין זה נחלקו רש"י ותוס':

רש"י אומר: אם זרקה מבעוד יום – גילה דעתו מאתמול דלאו מנא הוא (שאינו זה כלי), ואסור לו לקחתם.

התוס' אומרים (קכ"ה ע"א ד"ה אם זרקה): אין להקשות מכלי על בגד: כי בגד – אדם לא מבטלו באופן סופי, ואם יצטרך אותו יקחנו. אבל כלי – אם זרקו, לא יקחנו שנית.

השיעור לעילוי נשמת:

מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע: ויחי

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"ג.

הלכות שבת

"ויבואו עד גרן האטד"

בפרשת השבוע נאמר בענין קבורת יעקב אבינו, "ויבואו עד גרן האטד אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים. וירא יושב הארץ הכנעני את האבל בגרן האטד ויאמרו אבל כבד זה למצרים על כן קרא שמה אבל מצרים אשר בעבר הירדן" (פרק נ' פסוקים י – יא).

ואומר רש"י (שם): 'גרן האטד' – מוקף אטדין (קוצים) היה. ורבותינו דרשו על שם המאורע שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה, וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי באורנו של יעקב, עמדו כולן ותלו בו כתריהם והקיפוהו כתרים כגון המוקף שייג של קוצים.

ודאי שכתריהם של מלכי כנען ונשיאי ישמעאל היו עשויים זהב ומשובצים במרגליות, ומדוע מכנה אותם 'גדר של קוצים' ?

אלא הביאור הוא, שבכתריהם של הגויים תמיד ישנו צלב או דמות של המלך, ואפילו במטבעות זהב שלהם ישנם צלבים. ואומר יעקב אבינו ע"ה, פְּתָרֵי הַגּוֹיִים אֵינָם בְּשִׁבְלֵי אֱלֹהֵי גֹדֵר שֶׁל קוֹצִים, ואילו לעם ישראל ישנם ג' כתרים, כתר כהונה, כתר לויא וכתר מלכות, ובהם אני חפץ. וכן כתר שם טוב עולה על גביהם (אבות פ"ד משנה י"ז).

אין הבנים מלווים את האב

לאחר מכן כתוב (שם, פסוקים יב – יג) "ויעשו בניו לו כן כאשר ציוו. וישאו אותו בניו ארצה כנען ויקברו אותו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את השדה לאחות קבר מאת עפרן החיתי על פני ממרא". דהיינו, בני יעקב הלכו ממצרים עד חברון ושם קברו את יעקב אבינו.

והרי מנהג ירושלים שאין הבנים מלווים את האבא לבית הקברות, וכן נתפשט המנהג בכל הארץ, ואם כן כיצד עשו בני יעקב ?

אלא הטעם שלא מלווין הוא, שמא גם הנשמות של הבנים שלא נבראו, שהיו צריכים להיוולד, גם כן ילכו אותו ויהיה צער לנפטר מזה. אבל יעקב אבינו אומר על ראובן "כוחי וראשית אוני", ועל כן יכולים בניו ללוותו.

יש שנהגים בירושלים ובשאר המקומות, שאין מלווים, אבל הולכים לבית הקברות ושם מלווים.

אבל אם המנהג שלא ללוות, אז לא ילווה.

אבל אם בא מחו"ל ללוות את אביו, רשאי. שהרי דבר זה אינו דין, אלא מנהג טוב.

וחז"ל אומרים שיוסף לא נשא את המיטה עמהם, כיון שהוא מלך, ומלך אינו נושא. וכן לוי וכהן אינו נושא. ומנשה ואפרים נשאו במקום אביהם, ובמקום לוי (עיין ברש"י פרק נ' פסוק י"ב).

לאחר שקברו את יעקב, כתוב שיוסף רצה לעבור דרך הבור שזרקוהו לשם, ובירך "בא"ה... שעשה לי נס במקום הזה", וחששו אחיו "לו ישטמנו" ויתנגם בנו כעת, ועל כן באו ואמרו לו "אביך ציוה לפני מותו לאמור, כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחסטתם" וכו'. וענה להם יוסף "אל תיראו... ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחיות עם רבי".

(היה רב אחד מבאר, שאמר להם יוסף: בודאי לא אפגע בכם, כי אתם מכרתם אותי לעבד ותיראו מה נהייתי ? מלך ! ואם אני אבוא כעת

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

יוחי - תשס"ג - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פירוק גביעים של לבן בשבת

כתוב ברמב"ם (פ"ד מהלכות יו"ט הלכה ח'): שני כלים שהן מחוברים בתחילת עשייתן, כגון: שתי כדות או שני כוסות, אין פוחתין אותן לשניים מפני שהוא כמתקן כלי".

ועל כן, מערב שבת יש לפרק את גביעי הלבן וכדו'. ואם לא פירקם מע"ש: לא יפרקם בשבת, כי מתחילת עשייתם הם מחוברים, ואע"פ שעומדים לפירוק, כל עוד שלא פירקו אותם מע"ש, אין לפרקם בשבת, כי בזה עושה כלי.

"נדבר דבר" – שלא יהא דיבורך בשבת כבחול

הרמב"ם כותב: "אסור חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול. ומפני מה נגעו באיסור זה אמרו ומה אם הזהירו הנביאים וציוו שלא יהא הילוכך בשבת כהילוכך בחול, ולא יהא שיחת השבת כשיחת החול, שנאמר ודבר דבר, ק"ו שלא יהא טלטול בשבת כטלטול של חול" (הלכות שבת הלכה י"ב ג', ועיין בהלכה י"ג שהביא עוד טעמים. והראב"ד שם כתב שמא יוציא לרשות הרבים).

אסור לאדם לומר לחברו בשבת: 'תצלצל אלי מחר', או 'מחר אני נוסע לתל אביב', משום שזה דיבור של חול.

אבל יכול לומר לו: מחר אני אדבר עמך או מחר אני אלך לתל אביב. הו"ל אומרים (ויקרא רבה פ' לד) שפעם אימו של רבי שמעון בר יוחאי דברה דיבור של חול, ואמר לה רשב"י: אמה, (לשון כבוד) שתוקי!

הטעם לאיסור טלטול

הרמב"ם אומר: "כדי שלא יהא כיום חול בעינינו, ויבוא להגביה ולתקן כלי מפניה לפניה או מבית לבית".

אומר הראב"ד: "אלא משום גדר הוצאה". שאם תתיר לו לטלטל דבר המותר ממקום למקום ואין לו צורך בו, יש חשש שיבוא להתיר טלטול אף לרה"ר (הרמב"ם והראב"ד שם).

פיצוח אגוזים

אדם שרוצה לפצח אגוזים, ועל השולחן לפניו מונח המפצח, אך הוא רוצה לקחת פטיש שנמצא במגירה. אומר המש"ב (סי' שח ס"ק י"ב): אסור לו לקחת את הפטיש. שכיון שמונח לפניו כלי שמלאכתו להיתר - מפצח האגוזים, ישתמש בו, ולא בכלי שמלאכתו לאיסור, הפטיש.

ויש חולקים עליו, וטעמים: שחכמים התירו את השימוש בכלי שמלאכתו להיתר ולאיסור גם יחד, כמו בפטיש שמלאכתו גם להיתר – לפיצוח, וגם לאיסור.

ואעפ"כ, ראוי לפסוק למעשה, שאם יש לו פטיש או מפצח אגוזים יקח את המפצח כסברת המש"ב (עייין שם בשער הציון ס"ק י"ג ולכאורה אין הוכחה).

ומובא בכה"ח: שבזמנם היה סוג מפצח אגוזים שעשוי ככלי מרובע שבו מכניסים את האגוז ומעליו היתה הברגה, והיו מברייגים, והאגוז היה מתפרק לשני חלקים. והוא כותב שמותר להבריג בשבת, כיון שאינו עושה כלי אלא משתמש בזה לפיצוח האגוז.

שימוש בסטנדר בשבת

אם הסטנדר נתפס על ידי ברזל (כעין מסמר הנכנס בתוך חורים) – מותר. אך אם מגביהו או מנמיכו על ידי הברגה, היינו על ידי הידוק – אסור, משום תוקע.

הסטנדרים הקטנים המצויים על השולחנות – מותרים בשימוש בשבת (ועיין לכה"ח סי' שט"ו ס"ק ל"ה, ל"ו, מ"ה).

הנ"מ היא לענין כוס חד פעמי, או בקבוק פלסטיק של משקה שזרקם למשולש שבכיוור בע"ש, וביום שבת הוא צריך לכלים אלו, האם יכול לקחתם מהאשפה, או לא?

התשובה היא: מכיון שהרגילות להשתמש בכלים אלו רק פעם אחת, על כן אם זרקם בע"ש הוי היסח הדעת, ואינו יכול לחזור ולקחתם, כי דינם מוקצה.

אבל אם זרקם ביום שבת: כיון שהבקבוק או הכוס היו ראויים בטלטול בבין השמשות, ע"כ מותר לו לשוב ולקחתם בשבת, וכן הלכה.

כלי חשוב שזרקו לאשפה – אגן סהדי שלא התכוון לבטלו, ומותר לו לשוב ולקחתו בשבת.

אבל אם זרק דבר פשוט בע"ש – אסור לו לשוב לקחתו (ועיין לשו"ע סי' שח סעי' ז' ולחוננים עליו).

נט"י, קידוש והבדלה בכוס חד פעמי

יש רבנים שאומרים שאסור ליטול ידיים מכוס חד פעמי, וה"ה שאסור לקדש או להבדיל בכוס זה.

כיום מהדין מותר ליטול ידיים, לקדש או להבדיל בכוס חד פעמי.

אלא שבקידוש יש ענין של "זה קלי ואנוהו", ויקח כוס של זהב, ואם אין לו – יקח כוס כסף, אין לו כוס כסף – יקח זכוכית. ורק אם אין לו אפשרות אחרת יקדש בכוס חד פעמי. בעיקרון יש לכוס חד פעמי דין כלי.

העולם הזה – כולו זמני

מסופר על עשיר אחד שבא לבעל 'החפץ חיים', וראהו משתמש בכלים פשוטים. אמר לו: אתה החפץ חיים ששמך הולך לפניך משתמש בכלים פשוטים כאלו? אמר לו החפץ חיים: כיצד באת לכאן? ענה לו העשיר: במטוס. אמר לו החפץ חיים: וכיצד הגישו לך את האוכל במטוס? אמר לו העשיר: בכלים חד פעמיים. אמר לו החפץ חיים: והרי זה בושה לאכול בכלים כאלו, ומדוע לא הגישו לך בכלי חרסיןה מפוארים? אמר לו העשיר: רק במטוס מגישים כך, כי זה מקום זמני, טיסה של כמה שעות בלבד. אמר לו החפץ חיים: גם העולם הזה הוא כולו זמני.

לשון הרע על עצמו

ומסופר על אדם אחד שהגיע מחו"ל לראות את החפץ חיים. והוא פגשו ברחוב ולא ידע שהוא החפץ חיים, ושאל אותו: היכן מתגורר הרב הגדול מעוז ומגדול בעל 'החפץ חיים'? והוסיף שבחים רבים. ענה לו: הוא איננו גדול אלא קטן שבקטנים, אפס שבאפסים. שמע זאת האיש ונתן לו סטירה. לאחר מכן, מצא האיש את ביתו של החפץ חיים, והנה לתדהמתו הוא עומד מולו, והתעלף. לאחר שעוררו אותו, אמר לו החפץ חיים: ממך למדתי הלכה גדולה שאסור לאדם לדבר לשון הרע על עצמו.

מאן בעי סם חיי?

כתוב בתהלים "מי האיש החפץ אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה, סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו" (תהלים ל"ד).

רבי אלכסנדר היה מסתובב וקורא: "מאן בעי חיי, מאן בעי חיי?" נאספו רבים ובאו אליו לקחת סם חיים, "הב לך סם חיים". אמר להם: מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע וכו' (עייין ע"ז דף י"ט ע"ב). ובמדרש כתוב אמר לו רבי ינאי אני מעוניין. אמר לו הרוכל: אינני מוכר לך. ירד רבי ינאי, והקריא לו הרוכל את הפסוק הנ"ל. אמר רבי ינאי אני קראתי פסוק זה כמה פעמים ולא ירדתי לעומקו עד שפגשתי את הרוכל הזה.

בתחילה חשב רבי ינאי, אם אדם אינו מדבר לשון הרע מקבל שכר בעולם הבא, ואם הוא מדבר לשון הרע, יקבל עונש. אמר לו הרוכל: מי האיש החפץ חיים - בעולם הזה, אוהב ימים לראות טוב – בעולם הבא. מי שנוהר לדבר לשון הרע, אזי לא ידברו עליו, וממילא יזכה לחיי שקט גם בעולם הזה (עייין לחפץ חיים ובא"ח ששניהם הסבירו כנ"ל).

קול צופיך

מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרְבּ מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ויחי - תשס"ג - מאת מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

עגלת תינוק

טוב שהכיסוי העליון של העגלה, שעושה צל או מונע מגשם, ישאר פתוח קודם השבת, לפחות טפח, כדי שבשבת יוכל לסוגרו בעת הצורך. אבל אם היה סגור לגמרי, אינו יכול בשבת לפותחו להצל משמש או מגשם.

כמו כן, בעגלת תינוק מצויים כמה שלבים, לשכיבה ולישיבה. ובשבת אסור להעביר ממצב למצב על ידי תקיעה כיון שיוצר כלי. אבל אם התקיעה אינה בחוזק – מותר.

זין מטריה ומגבעת

הרב יתפארת ישראל'י כותב באורך בענין מטריה. ויש לדעת, שאף אם פתח את מטריה מערב שבת – אסור להשתמש בה בשבת, ואפ"י רק בחצר, משום אוהל. ועיין כה"ח (סי' שטי"ו ס"ק ג') שהוסיף: ולפיכך היא מוקצה בשבת. (ועיין בא"ח שמות הלכה ח').

ומיהו צריך לדעת, שבמגבעת יכולה להיות בעיה של אוהל בשבת, וזאת אם שוליה רחבים טפח. ולחומרא אנו נוקטים שמ – 8 ס"מ אסור ללבושו בשבת משום אוהל.

ועל כן, בעת קניית מגבעת לגברים או כובע לנשים יקפידו למדוד את שוליו, ואם יש בכובע עד 8 ס"מ – מותר ללבושו בשבת, אך יתר מכך – אסור. וה"ה בכובע מצחייה (עיין לרמב"ם פרק כ"ב מהלכות שבת הלכה ל"א).

מקום שאין עירוב

אומר הרמב"ם: ההולך במקום שאין עירוב, אסור לו לילך בכובע שעתיד לעוף מראשו, כי אם כן, יש חשש שהרוח יעניף את כובעו והוא ירוץ אחריו, ועוד שאם יפול הכובע על הארץ יבוא לנקותו. ועל כן יש להזהר במקום שיש חשש שהעירוב לא תקין, שלא יטלטל כלום.

"לא ילבש גבר שמלת אשה"

יש מי שאומר שאסור לגבר להשתמש במטריה הצבעונית של אשתו, משום "לא ילבש גבר" וכו'. ויש מי שאומר: דבר שהוא עראי מותר. והראיה: שאם יתקלקל שעון הזהב של אשתו והוא לוקחו לתיקון, מותר לו לענוד אותו על ידו עד שיגיע לחנות, ואין בזה משום "לא ילבש גבר".

מעיל גשם שמתאים לגברים ולנשים כאחד – מותר בשימוש הן לנשים והן לגברים.

איסור "לא ילבש" הוא לאו דוקא בלבישת כל בגדיו של נשים. אלא אף בלבישת פריט אחד, כגון: טבעת- אסור משום "לא ילבש".

לא ניתנו שבתות וי"ט אלא לעסוק בתורה

אנחנו מצפים ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים, ואומר הרמב"ם (פרק י"ב מהלכות מלכים הלכה ד'): "לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם, ולא כדי שירדו בעכו"ם, ולא כדי שינשאאו אותם העמים, ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח, אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחוכמתה, ולא יהא להם נוגש ומבטל, כדי שיזכו לחיי העולם הבא, כמו שביארנו בהלכות תשובה".

וכתוב "כי אקח מועד אני מישרים אשפוטי". בימות החול יש לאדם תירוצים רבים מדוע לא לקבוע עיתים לתורה. אבל שבתות וימים טובים ניתנו לישראל כדי שיעסקו בהם בתורה.

ואומרים חז"ל עם הארץ יכול לישון ביום שבת שעתיים. אבל תלמיד חכם יכול לישון ארבע שעות. והסיבה לכך היא, כיון שהת"ח לומד כל השבוע, אבל עם הארץ אינו לומד במשך השבוע, וע"כ חייב לקבוע זמן רב בשבת ללמוד תורה.

אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצימוקים

רשב"י אומר (ביצה מ' ע"א וע"ב): אין מוקצה, אלא רק גרוגרות וצימוקים בלבד דדחינהו בידיים. כלומר, תאנים וענבים שהניחן על הגג לייבשן, הקצה דעתו מהן, ועל כן דינן מוקצה.

ועל דרך הרמז אמרו: רשב"י ואמר אין לדחות שום יהודי כי לכולם ישנה נשמה גדולה, אבל אדם שאתה מוכיחו ואינו שומע בקולך, דינו כגרוגרות וצימוקים שהם מוקצה.

ומובא בזה"ק בשעה שאדם נעשה בר מצוה נשלחין אליו שני מלאכים, וכשהוא עושה מצוה הם רוקדים ורושמים בשמים שהוא עשה מצוה. וכשהוא עושה עבירה הם מתרחקים ממנו. על כן צריך להזהר מאד שלא יתרחקו ממנו המלאכים ולא יתאבלו עליו כלשון הזוה"ק.

שעון שבת

אם נכבה החשמל בשבת, אעפ"כ אסור לאדם לנגוע במתגים, כי בבין השמשות זה היה מוקצה, וכיון שהוקצה לביה"ש הוקצה לכולי יומא. וכ"ש שאסור לנגוע בשעון שבת להאריך או לקצר, כי יש בו משום תוקע ומשום בונה בשבת.

החזרת המכסה על החמין

כיסוי הנמצא על המכסה של סיר החמין, יכול להוסיף עליו כיסוי נוסף בשבת (עיין שו"ע סי' רנ"ז סעי' ד'). אך אם לא היה על המכסה כל כיסוי בע"ש, אינו יכול לכסות את החמין בבד בשבת.

כלומר, רק אם היה כיסוי יכול להוסיף כיסוי נוסף, אך אם לא היה כיסוי כלל – אינו יכול לכסותו.

אם רואה שישנה אפילו שעועית אחת שלא התבשלה – אסור להחזיר את המכסה של הסיר. ויש עוד להזהר, כיון שעל המכסה ישנם אדים שהתקררו, צריך לנערם ורק לאחר מכן יכול להחזיר את המכסה על הסיר.

ניגוב כוסות

ניגוב כוסות על ידי מגבת – אסור שמא יבוא לידי סחיטה. אבל לנגבם על ידי מגבות נייר – מותר.

ויהי רצון שהקב"ה יזכה אותנו ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים, במהרה בימינו אמן.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

www.harav.org

